

HÁSZ RÓBERT

Diogenész kertje

(Regényrészlet)

– Milyen szörnyű ez a hely, és milyen félelmetes rátekinteni!

Erre Uriel válaszolt nekem, az egyik szent angyal, aki velem volt, és így szólt hozzám:

– Hénokeh, miért félsz és rémültél meg annyira?

Azt feleltem:

– Ezen szörnyű hely miatt és ezen iszonyú látvány miatt.

Erre azt mondta nekem:

– Ez a hely az angyalok börtöne, és itt tartják fogva őket mindörökre.

(Hénokeh könyve 21., 8.)

...Diogenészt néhány héttel azután ismertem meg, hogy új lakásba költöztünk.

Pontosabban azután, hogy korábbi főbérlőnk megtartotta magának azt a se nem kevés, se nem sok pénzeségélyt, amit az önkormányzat rajta keresztül számunkra kiutalt, és mi – dacból, bosszúból, tehetetlen dühünkben? – fölmondtuk, másik lakásba költöztünk, ki a város szélére, néhány háznyira a világvégétől, ahogy a feleségem mondogatta, és úgy döntöttünk, hogy ott mi nagyon jól fogjuk magunkat érezni. Nem mintha az a pénz, ami akkor járt volna nekünk, és amitől K.-né, előző főbérlőnk, oly elegáns – bár szörmebundájához és finomkodó, újpolgári modorához alig illő – gesztussal megfosztott bennünket, lényegesen változtatott volna helyzetünkön, ám ha egy időre félretettük volna az örökös létbizonytalanságunkban fölvevett vegetáriánus szokásainkat, néhány hétig akár még hús is került volna az asztalunkra.

Ez az újabb lakás, ahogy azt feleségem azonnal megállapította, nemcsak hogy egy lépésnyire volt a világ végétől, de tökéletesen meg is felelt annak a hangulatnak, amelyben már néhány éve leledztünk, amelyből csak nagy ritkán és óvatosan pillantottunk ki a világba, lehetőleg úgy, hogy fejünket se kelljen kiemelnünk a búskomorságnak ebből a gomolygó, „minden mindegy” ködéből, melynek közepette egy világvége, egy általános katasztrófa, egy mindent elsöprő özönvíz vagy egy globális atomháború csak jót hozhatott volna a számunkra. Legalábbis változást biztosan. Olyan idők voltak ezek, amikor órák hosszat tudtuk az eget kémlelni ufóra várva, vagy a gyengén fűtött lakásban plédembe burkolózva hajnalokig vitatkoztunk a történelmi ciklusok elkerülhetetlenségéről, a pusztulásról és újjászületésről, újra felfedeztük a pesszimizmusába belekeseredett Schopenhauert, és mellé körítésként Nostradamust olvastuk, az ótestamentumi próféciákat tanulmányoztuk, Ezekielt és Dánielt, lázasan igyekeztünk megfejteni az Apokalipszis zavaros metaforáit, belemélyedtünk a kabbalába, a számmisztikába, Däniken paleoasztronautáiba és Jung kollektív tudatalattijába, a piramisok misztikus arányaiba, gyűrött, iskoláskori atlaszunkon Ley-vonalakat húztunk Stonehenge sziklái-tól az ókori Delphóig, és rádöbentünk a druidákra és a dravidákra, az egyiptomiakra, és Atlantiszt kerestük, mert hinni akartunk Platónnak... aztán Spenglerrel és a civilizá-

ciók hanyatlásának elméletével bezártuk a kört. A múltban kerestük a jövő titkait, vagyis hát kerestük a csodát, mert már semmi másban nem bízunk. És azt mondják, ha az ember nagyon akar valamit, ha nagyon hisz valamiben, ha már egész lényét át-átítja a vágy valami után, úgy jár vele, hogy nyakába kapja csóztül, egyszer csak rábukkan, vagy inkább fordítva, az a dolog találja meg őt, és ő megkapja azt, amit annyira keresett, amire oly áhítatosan vágyott, de nem úgy, amint azt szeretne volna – mert az életben végtére is semmi sem úgy történik, ahogy mi azt elképzeljük, még a leghétköznapiabb dolgok sem, hát még a csodálatosak –, és amikor elébe tárul az, amit keresett, amikor megpillantja, és mint a hitetlen Tamás, megéri, újra meg újra, akkor megijed, mert ő talán mégsem hitt benne annyira, tulajdonképpen egyáltalán nem hitt benne, de most mégis itt van előtte, és amikor meggyőződik, hogy nem téved, hogy ha eddig még nem is, de most már hinnie és cselekednie kell, amikor végre tehetne valamit, amikor mozdulni kellene, kezdeni valamit, akkor csak áll mozdulatlanul, mert csak nézi, nézi a csodát, és nem tud vele mit kezdeni.

Szombatonként, amikor feleségemnek sem voltak órái az egyetemen, és otthon maradhatott egész nap a pici lányunkkal, az a nap az enyém volt. Azon a napon nem írtam, nem olvastam, még Samuel Kramerrel, a tizenhetedik századi vándordiakkkal sem foglalkoztam; azon a napon sétálni indultam.

A vidék, amely új alberletünk konyhaablakából élénk tárult, a legtöbb ismerősünk számára – beleértve Zénót is, pedig ő igazán nem volt híján a képzelőerőnek – maga volt a siralomvölgye, a pusztaság, a kietlenség, ami, legalábbis határtalan optimizmussal átítatott ismerőseink véleménye szerint, már akkor elveszi az ember kedvét az élettől, ha reggel fölkel, és első kávéját egy ilyen látvány mellett kell meginnia.

A tenyérnyi játszótéren túl, amely a vasúti töltésig terjedt, és amelyet szombatonként zsbongó gyerekhad töltött meg, akik úgy csüngtek a fémvázás mászókáik és sokkarú libikókák ágain-bogain, mint megannyi tarka-barka szőlőfürt, szóval ezen a játszótéren túl, és túl a vasúti töltésen, egy drótkerítéssel körülkerített világ rejtőzött. Valami, amit legszerencsésebben úgy lehetne leírni, mint egy lerobbant, használaton kívül helyezett villanytelep, egy autóröncs-telep és egy lepusztult trolivégállomás kombinációját, melyet már félig megemésztett az enyészet, benőtt a fű és a vadmuhar, de aminek eredeti rendeltetése előttem mind a mai napig titok maradt. Aki csak egyetlen pillantást is vetett negyedik emeleti lakásunk ablakából erre a kietlen és nyomorult vidékre, annak – legalábbis, ha ismerte – óhatatlanul eszébe jutott a Sztrugackij testvérek híres regénye és Tarkovszkij még híresebb filmje, a Stalker, és benne a Zóna, az elhagyatottság, a megállíthatatlan pusztulás magányos világa. Kerekeiktől megfosztott, kiégett, rozsdamarta trolibuszok, a bokrok között lerobbant személyautók, kamionok csontvázai, akár egy elefánttemető szomorú relikviái meredtek árván a kormos, szürke ég felé, amely, hála a közelben működő téglagyár kéményének, sosem volt teljesen tiszta és átlátszó, még felhőtlen időben sem, hanem örökké fátyolszerű, ködös szmog vontába, akár a szürkehályog az ember szemét. És ebből a ködből, amely főleg télen és őszzel, de eső előtt mindig alászállt és beborította a világot, elhagyott épületek bukkantak elő, kitört ablakaikkal, sarokvasukból kifordult, csempén himbálózó ajtóikkal, kalimpáló spalettáikkal, melyek a fel-feltámadó szélben kísértetiesen megnyikordultak, majd nekicsattantak a falnak. A kopár, megfakult épületek fölött soklábú távvezetékek terpeszkedtek, melyek már sehova sem továbbították a magasfeszültséget, csak álltak ott, a magasban széttárt karokkal, mozdulatlan porcelánujjakkal, mint elátkozott óriások, akiket egy gonosz varázsló léptükben megbabonázott.

Egyszóval: lenyűgöző világ volt.

És sehogy sem értettek, sőt kissé gyanakodva mérték végig engem ezek az én barátaim, akikbe annyi optimizmus szorult, és akik csak a napot szerették meg a nyarat, verőfényes tengerről meg egzotikus, trópusi szigetekről álmodoztak, sehogy sem értették, amikor én rajongva mesélni kezdtem nekik arról, hogy ez a látvány énrám milyen lenyűgöző hatással van minden reggel, mégpedig éppen akkor, amikor az első kávémat iszom. Ilyenkor az én barátaim leginkább a fejüket csóválták, együttérző pillantást vetettek a feleségemre, és másról kezdtek beszélni.

Ahogy beköszöntöttek a szürke, esős novemberi napok, ez a különös világ még inkább magába zárkózott. A gyerekek és a kismamák eltűntek az játszótérről, a nyugdíjasok a padokról, és a vidék belesüppedt a mindent ellepő sárba. A libikókák és a mászókéák vaskorlátjain összegyűltek az esőcseppek, lepottyantak, és fodrozó-gyöngyöző karikákat varázsoltak a piszkos víztócsák tükrén; úgy tűnt, mintha az ősz beálltával váratlanul megcsappant volna a város népessége, mintha a jobb sorsra érdemes honpolgárok a vándormadarakkal egyetemben maguk is melegebb égtájakra költöztek volna; csak nagy ritkán bukkant fel egy-egy emberi alak, de az is szapora léptekkel, lehajtott fővel sietett át a játszótér füves területén, mintha csak bűnösnek érezné magát, amiért ilyen időben kimerészkedett a világba, és lelkiismeret-furdalásában igyekezett mihamarabb eltűnni mások kíváncsi tekintete elől. Csak a kutyájukat sétáltatók maradtak kitaratók és hűek önmagukhoz; képesek voltak órákig kint állni az esőben, egymással cseverésztek vagy csak álltak, mint a cövek, mozdulatlanul, kezükben esernyőt fogtak, mialatt annyira szeretett és dédelgetett ölebük ott vacogott csuromvizesen a póráz másik végén.

A játszótér és a vasúti töltést egy mély árok választotta el egymástól, amely százraz időben nem jelentett semmiféle akadályt, de eső után az árok mélyén bokáig érő víz gyűlt össze, és mintha csak egy széles folyam állná az ember útját, gázlót kellett keresni ahhoz, hogy átkelhessünk rajta. A gázlót az árokba hányt betonörmelékkel alkották, melyek ki tudja, milyen munkálatok során kerültek oda, és eső után felső részükkel apró szigetekként álltak ki a vízből. Emellett az esőtől síkossá, csúszóssá vált az árok meredek partja, és ha nem vigyázott az ember, könnyen megeshetett, hogy négykézláb, vagy rosszabb esetben fenekével a sárban ért le a gázlóig. Az árok túloldalán, néhány lépésnyire a parttól pedig ott magasodott a drótkerítés. Nem volt ez persze szögesdrót, csak afféle egyszerű, sima drótháló, melyet félig már megevett a rozsda, és helyenként jókora rések tátongtak rajta. De messziről, mondjuk az árok túlsópartjáról, eléggé áthághatatlannak tűnt, és aki nem vette magának a fáradságot, hogy megküzdve a mély árokkal, közelebről is szemügyre vegye a kerítést, az nem kételkedhetett a hathatóságában.

Amikor már vagy tucatszor kerestem föl ezt a lepusztult vidéket, saját, kitanult útvonalam volt. Ismertem a legalkalmasabb gázlókat, a kerítés szinte valamennyi részét, így egészen magabiztosan közlekedtem, annak veszélye nélkül, hogy egy rossz lépés következtében netán belepottyanok az árok vizébe vagy esetleg fönnakadok a kerítés valamelyik kiálló drótszálán. Idővel látogatásaim már-már szertartásos jelleget öltöttek: stációkból álltak, mint egy vallási körmenet, és valami ösztönös rendszeretettel vigyáztam arra, hogy a sorrendet mindig betartsam. Eleinte persze nem így volt, türelmetlen kíváncsiságomban egyszerre szerettem volna megismerni mindazt, amit ez a drótkerítéssel övezett romvilág magában rejtett. Mintha csak kerestem volna valamit, mohó kapkodással jártam épületről épületre, benyitottam az elhagyatott, poros helyiségekbe,

kihúztam fészükéből a fiókokat, rongyos, megsárgult iratokban, számlákban, kifizetési bérlapokban, leltári jegyzékekben böngésztem; átkutatam a Főépületet, az egymás mellett sorakozó hangárokat – kivéve persze azt az egyet, amelyik zárva volt, és amelyiknek ajtaján, mint egy újkori vas cerberus, tenyérnyi lakat őrködött. Talán a hangároknak tulajdonítható, hogy látogatásaim lassan egy bizonyos sorrendhez igazodtak, a hangárok ugyanis meg voltak számozva, egytől hétig, mégpedig nem is akárhogyan, mert az ívben meghajló bádogfalak hosszabbik oldalára sárga alapon fekete festékek jókora számokat pingáltak, mintha csak tervezőjüknek az lett volna a szándéka, hogy a feketén virító számok még a magasban, repülőgépből nézve is észrevehetőek legyenek. Az első hangár alig néhány méterre állt a drótkerítéstől, és mögötte, mintegy ötlépcsőnyire egymástól, sorakozott a többi. Hosszú, vekniszerű épületek voltak, ablaktalan, ívben meghajló, fakószürke, bordázott bádogfalakkal. Utoljára a hadseregen találkoztam ehhez hasonló fémhangárokkal. Ott lőszert és üzemanyagot tároltak bennük, mert mint minden hadsereg, a miénk is örökké azon igyekezett, hogy készen álljon egy esetleges háborúra, amelynek eljövételében tulajdonképpen senki nem hitt komolyan, legkevésbé a tisztek maguk, de amely aztán mégis – vagy talán éppen ezért – bekövetkezett, és belerondított mindennapjainkba. Jómagam is részt vettem hasonló hangárok őrzésében, fagyos, téli éjszakákat vacogtam át a szűk őrbódékban, dérlapte géppisztolyal a vállamon toporogtam a hóban, de érdekes módon, azok a szépen kifestett, terepszínből tarkálló hangárok sohasem hatottak rám akkora vonzerővel, mint ezek az ócska, lepusztult tákolmányok.

Egyet kivéve valamennyi hangár ajtaja nyitva állt. Már amelyiken volt egyáltalán ajtó. Némelyik üresen ásitott, ajtaját talán egy erősebb vihar, vagy – ami még valószínűbb – valamelyik közeli bádogmester ragadta magával, és mostanra már egy autó motorházfedeleként száguld az utakon, vagy egy családi ház kapujaként éli csendes mindennapjait. De amelyik hangárnak volt még ajtaja, az is már csak úgy tessék-lássék állt a helyén, jó, ha egyáltalán meg tudott maradni a sarokvasain anélkül, hogy a legkisebb mozdításra le ne zuhanjon. Az első kettő teljesen üres volt, ami vagy azt jelentette, hogy a tulajdonosok annak idején gondosan kipakolták őket, vagy a környékbeli tolvajok végezték el utóbb ezt a munkát helyettük. A harmadik hangár szerelő-állványaival már kevés tolvaj tudott volna megbirkózni. A betonba ágyazott pillérek vagy három méter magasban, szinte a hangár mennyezetéig emelkedtek, ott fönt szétágaztak, egymáshoz illesztett, vízszintes, rácsos fémlapokba kapaszkodtak, melyek körbefutották a falakat, szinte egy félig a levegőben lógó sétányt teremtve a mennyezet alatt, mintha csak egy futurista szobrász döntött volna úgy, hogy rozsdás vasoszlopokból újralkotja Szemirámisz függőkertjeit. Kacsaringós csigalépcső vezetett az állványok kusza idomai között föl, a magasba. Csikorogtak, nyikorogtak súlyom alatt az illesztékek, amikor először vettem magamnak a bátorságot, hogy fölmászam erre a függő folyosóra; mintha fájt volna a fémnek, amiért annyi idő után ismét megzavarták korhadó békéjét. De ott fönt a magasban, miután kifújtam magam és nekítámaszkodtam a keskeny korlátúrdnak, már megnyugodott alattam a szerkezet, és én úgy éreztem magam, mintha egy agyonsebzett, fáradt csatahajó parancsnoki hídján állnék. Sohasem szédültem a magasban, de amikor először fölmásztam az állványokra és lepillantottam a korlát mögül, be kellett hunynom a szemem...

És akkor furcsamód, annyi idő után először, eszembe jutott a tenger. Nem volt ez azonnali és konkrét, képek formájába öntött emlékezet, csak a régi érzések ébredtek bennem újjá; mintha az időnek az a piciny szeletkéje, amely magába foglalt engem ott

fönt a korlátan, egy pillanatra átbillent volna az emlékezés nem euklidészi geometriájának térídejébe, megérintett volna egy másik, egy korábbi pillanatot, amelyben ugyan-csak én álltam egy hasonló korlátnak dőlve, ugyanígy, behunyt szemmel, és ez a két, egymástól térben és időben oly távoli kép egy másodpercre egymásba mosódott, mint amikor a különböző magasságú hanghullámok találkoznak és összeolvadnak: a két pillanat eggyé lett. Nem több, mint halvány sejtelem, mintha a színek és illatok egy-egy atomja kiszökött volna az emlékezet rejtett palackjából, de el is illant azonnal. Csak egy villanás volt az egész. De belül, valahol ott, ahol az ember saját, a világtól független órája ketyeg, lelassult az idő, kitágult, ahogy az a rengeteg emlékmolekula helyet szorított magának a jelen szűk folyosóján, ahogy egymással tülekedve igyekeztek a felszínre, akár a jégbe zárt magvak, amikor a fagyos burkon át megérzik végre a langyos napsugarakat. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy ott a magasban, azon a rozsdás fém-szerkezeten ismét megpillantottam magam előtt a tenger tükkrét vagy a szikrázó homokdűnéket, ezek a képek csak utólag villantak föl előttem, később, amikor az érzés, ez a már-már sértőn valószínű *déjà vu* elmúlt, valahogy úgy, ahogy a villámot is csak megkésve követi a dörgés. De nem is a kép a lényeges. A páras, sós levegővel elvegyülő, parázson sült lepényhal illatát, a félig érett füge ragacsos, édes ízét, a gránátalma apró, vérpiros magvainak savanykás zamatát amúgy sem lehet képekben felidézni; ezekkel együtt kell élni éjjel és nappal, hogy beleivódjanak az ember pórusaiba, befészkeljék magukat az agysejtek hézagaiba egyszer s mindenkorra, kitörölhetetlenül, hogy aztán sok idő után, mondjuk egy ócska hangár belsejében, önmaguktól életre keljenek.

Ahogy kinyitottam a szemem, el is tűnt a látomás, akár egy múltó rosszullét. Csak valami kesernyés szájjá maradt utána, és némi szomorúság, amikor eszembe jutott, hogy annak a tengernek a hullámai még ma is, ebben a pillanatban is ugyanazokat a köveket koptatják, melyeken annak idején én is ültem, kezemben a hideg sörrel, és a sehogyan sem múlt napokat számoltam, sőt azok a sziklák már évtizedek óta állnak a helyükön, és állni fognak majd akkor is, amikor már nem lesz senki, aki emlékezzen rájuk, és hogy e mérhetetlen idő mellett mily nevetséges és jelentéktelen az az én egyetlenegy icurka-picurka pillanatom, amelyet akkor, számomra oly régen, egy hajókorlátnak dőlve elloptam a tengertől, és amelyet azóta is magamban hordok.

A hangárok mellett a legnagyobb kihívást a Főépület jelentette – ezt a nevet magam adományoztam neki, mivel négy emeletével és központi elhelyezésével magabiztosan emelkedett a többi építmény fölé –, és az ürességtől tátongó hangárokkal ellentétben rengeteg helyiségével, zezzugos folyosóival eleinte valódi kincsbányának tűnt. Mint ahogy erről az egész körülkerített világról, a Főépületről sem tudtam megállapítani, hogy annak idején kik építették és mi célból. A folyosókon és a szobákban fellelt iratfoszlányok, melyek mint ketrecbe zárt madarak, szüntelen ide-oda röpdöstek a kitört ablakokon beszökő szélben, tulajdonképpen semmit sem árultak el a telep rendeltetéséről, így lehetett akár raktár, akár trolivégállomás vagy gépjárműjavító központ is. Esetleg mind a három egyszerre. A Főépület első szintje egyértelműen arról árulkodott, hogy valaha itt irodahelyiségek voltak. Némelyik szobában még bent álltak a rogyant íróasztalok, feldöntött polcok, sőt amin igazán megdöbbenem, az első helyiségben, ahova beléptem, egy csorba kávésbögrét találtam az asztalon, benne kiskanállal. A bögréből kiálló mokaáskanál nyelét és a bögre nyílását pókháló vonta be, a kanalat mintegy rögzítve a bögre pereméhez, és a háló vékony foszlányai, mint ősz hajsálak a szélben, lengedeztek a légáramban. Ki tudja, talán a munkások felejtették itt vagy a költöztetők, de a bögre, mint a valamikori emberi jelenlét legkézzelfoghatóbb bizonyítéka, ott

maradt árván az asztalon, mintha csak megragadt volna az időben, abban a régiben, amelynek egykor része volt. A penészfoltos falon megsárgult naptárt lapozott a szél, a kartonlapok csörögve himbálóztak a szegen, de a címlap az évszámmal együtt eltűnt, így nemigen állapíthattam meg, mikor került a falra, és hogy azok a megfakult bejegyzések, a golyóstollal bekarikázott napok tulajdonképpen melyik évre vonatkoztak.

Hetekbe is beletelt (persze csak a szombatokat számolva), amíg átkutattam a földszint valamennyi helyiségét. A csalódottság érzése, ahogy egyre fogytak a feltáratlan szobák, arányosan nőtt bennem. Pedig magam sem tudtam, tulajdonképpen mit is keresek, és mit kellene megtalálnom ahhoz, hogy kutató szenvedélyem kielégülést nyerjen. Talán a barlangászok érezhetnek hasonlóképpen, amikor alászállnak a mélybe, pedig tudván tudják, hogy minden egyes barlang mögött legföljebb csak még egy üres barlangra lelnek.

Már nem emlékszem pontosan, hogy melyik napon is figyeltem föl arra az első percben meghatározhatatlan és azonosíthatatlan neszre, melynek forrása valahol fölöttem, az emeleten lehetett, és ami arra hasonlított, mint amikor nehéz tárgyakat taszítálnak a földön. Talán egy héttel karácsony előtt történt, azt hiszem, ott álltam ismét az előtt a megsárgult falinaptár előtt, miután bezártam a kört, amellyel sorra végigjártam a földszint szobáit; visszatértem kiindulópontomhoz, a központi helyiséghez, a naptárhoz a falon, a pókhálós bögréhez az asztalon, benne a mokaáskánállal, mely ugyanúgy tapadt a pohár pereméhez, mint néhány héttel korábban, amikor először megpillantottam, és már igazán kezdtem unni a céltalannak tűnő bolyongást az üres épületben, és legszívesebben lemondtam volna az emeleti szobák átkutatásáról is, amikor a váratlanul beálló, furcsa csendben – mintha még a szél is elkerülte volna egy rövid időre a kitört ablaküveg réseit, békén hagyva ezáltal a csapongó papírfoszlányokat és műanyag zacskókat – meghallottam a zajt. Ahogy fölfigyeltem rá, valahogy azonnal ismerősnek tűnt; mintha már hallottam volna valahol ezt a kaparászó, kotorászó neszést, mintha ezt a hangot is, akárcsak azt a tengertől ellopott pillanatot, magamban hordoztam volna már évek óta, és ott rejtőzött bennem mindeddig, tudtomon kívül. Aztán ráismertem a hangra, vagy legalábbis arra az emlékre, amit magamban hordoztam, és egyszeriben végigfutott a hátamon a hideg, megborzoneg, ahogy eszembe jutott egy régi jelenet, vagy inkább egy és ugyanazon jelenet ismétlődő sorozata: nagyapám, ahogy fölfele igyekszik a létrán a padlásra, kezében az ócska, lapos elemlámpával, eltűnik a padlás sötét nyílásában, aztán felhangzanak tompa léptei a mennyezet mögül, majd nemsokára ugyanez a nesz, vagy valami egészen hasonló ahhoz, amit ott a Főépületben hallottam: mintha nehéz ládák csusszannának arrébb a földön, de mintha olyasvalaki mozgatná őket, aki túl gyenge ahhoz, hogy egyszerre, egyetlen mozdulattal helyére tegye őket, ezért apró, szaggatott rántásokkal igyekszik megbirkózni súlyukkal; ezután sorra felnyílnak a ládák, és türelmetlen kezek kotorászni kezdenek bennük, mindenféle tárgyakat pakolnak ki és be, ejtenek le a földre, kicsomagolnak vagy egybekötöznek, mert nagyapámnak, néhány hónappal halála előtt (erre persze csak utólag tudtam következtetni, amikor már meghalt, és én a rejtélyekben gondolkodó kamaszfejemmel rekonstruáltam az eseményeket) az a szokása támadt, hogy estefelé, és mindig csak estefelé, ugyanabban az időpontban, amikor sötétedni kezdett, felopakodott a padlásra – bár én mindig kilestem, és szüleim is tudtak róla, de nem tették szóvá az öregnek, talán tapintatból, mert ők valószínűleg már sejtették azt, amit én még nem, hogy nagyapámnak már nem sok van hátra –, és ott fenn, a békebeli elemlámpa halovány fényében előszedte a régi kacatokat őrző ládákat és zsákokat, amelyek még a tíz évvel

korábbi építkezés alkalmával – az anyám által kezdeményezett és kérlelhetetlen szigorral véghezvitt tisztogató hadművelet során – kerültek a padlásra, és amit akkor nagyapám, nem éppen kitörő örömmel, de megjuhászodva tudomásul vett (belátva, hogy jobb, ha az ember félreáll az útból, semhogy a vihar elsodorja), hogy aztán annyi év után, közvetlenül halála előtt – talán a dac utolsó, minden megfontoltságot elsöpítő fellángolásában – naponta előhúzza és szétterítse a régi, még az ántivilág levendulaillatát magukban hordozó limlomjait a padláson, valahogy úgy, ahogy egy tábornok tesz szemlét serege fölött a döntő ütközet előtt. Úgy tett, mintha nap mint nap lázasan keresett, kutatott volna valami után a szakadt ruhák, az agyonrepedezett edények, a virágmintás mélytányérok, letört nyakú stampedlik, az ón evőeszközök, a lószerszámok és pörgekalakok meg a nagyanyám szobájában megfakult szentképek és a többi, már hasznavehetetlen személyes tárgy között. Talán valóban keresett valamit. Néha hallottuk, ahogy magában morog az öreg a fejünk felett, a mennyezeten túl, és ez már igazán kísérteties volt – legalábbis az én számomra, a szüleim számára bizonyára inkább dühítő –, ahogy, akár egy bosszúálló, láthatatlan istenség vagy egy megbántott, hazajáró szellem, tesz-vesz a mozdulatlan mennyezet mögött, és olykor elfojtott hangon szitkozódik, mialatt mi hárman szóttanul ülünk a konyhában, mintha csak arra várnánk, lehajtott fővel az asztal körül, hogy meghozzák fölöttünk az ítéletet.

Ezekre a padlásról leszáradó, tompa hangokra akkor régen is végigfutott a hátamon a hideg, akárcsak annyi évvel később, azon a decemberi napon, annak a drótkerítéssel övezett roncstelepnek a Főépületében, amikor meghallottam az ismerős neszezést. Megborzongtam, egy pillanatra mozdulatlanra meredtem, és valami hideget éreztem a tarkóm körül. (Közvetlenül halála előtt nagyapám egyfolytában fázott. Igaz ugyan, hogy február volt, elég fagyos február, de nagyapám a túlfűtött konyhában fázott. Már kora reggel, ahogy felkelt, letelepedett a forró sparthert mellé, a kislócára, ahogy szokta, de valahogy fura volt azon a napon, és erre még én, a gyerek is fölfigyeltem. Ott ült a tűzhely mellett, olykor elővette a dohányos szelencéjét meg a vékony köteg cigarettapapírt, de nem kezdett el sodorni, csak tartotta a kezében, mint aki nem tudja, mit is kezdjen vele, aztán zsebetette, hogy öt, tíz perc múlva ismét csak elővegye. Azon a napon már nem gyújtott rá. Talán mert fázott. Egyfolytában a hidegre panaszkodott, ült a lócán, és egészen aprónak tűnt a szememben. Mintha egyetlen éjszaka összement volna. Félóránként fölkel, fölvette a nagykabátot, és kicsoszogott a kamrába tüzelőért. Nemsokára már egy kisebb dombot hordott össze a fahasábokból, és amikor már nem fért több tűzrevaló a fásládába, a karján behozott fadarabokat a sparthert elé, a kihulló parázs ellen odahelyezett bádoglemezre pakolta. Csak rakta a tüzet, megállás nélkül, hogy már vöröslött a tűzhely lapja, mi meg izzadtunk a hőség-től, a fagyos február kellős közepén. A hideget csak ő érezte. Mintha azon a februári délelőttön, abban a túlfűtött konyhában megnyílt volna résnyre egy láthatatlan ajtó, és a résen, csak nagyapám számára érzékelhetően – vagy inkább a nagyapám számára már érzékelhetően – hűvös levegő szökött volna be egy másik, idegen világból, egy még a miénknél is hidegebb világ levegője. Amikor eljött az ebédidő, asztalhoz ültünk, nagyapám is, a szokott helyére, velem szemben. Májgombóclevest, emlékszem, mert mindig is imádtam a májgombóclevest. Nagyapám is szedett a merőkanállal, de valahogy lassú és megfontolt mozdulatokkal, mint aki egyáltalán nem éhes, vagy mint aki minden pillanatot külön-külön, tudatosan át akar élni. Két-három kanállal evett, lassan, óvatosan rágva meg minden falatot, aztán letette a kanalat, tekintetét föl sem emelve a tányérról csak annyit mondott: „Hideg van”, majd félretolta maga elől a tá-

nyért, de olyan finoman, hogy az aransárga zsírkarikák meg sem rezzenek a leves felszínén, majd az asztalra borult, arcával a karjára, és meghalt. Azt hiszem, tudtam, mi történik. Néhány másodperc múlva, még mielőtt apám, vagy közülünk bárki megmozdulhatott volna, nagyapám lezuhant a székről a padlóra. Ott feküdt a földön, arccal a mennyezet felé, üres tekintettel. De az már nem az én nagyapám volt. Valaki vagy valami más volt, számomra idegen és visszataszító, és erre abból következtettem, hogy nagyapámtól soha életemben nem félttem, de attól, ott a padlón, attól a mozdulatlan testtől félttem és irtóztam. Ahhoz nekem már semmi közöm nem volt.)

Jó néhány percig csak álltam, és füleltem a földszinten. A hangot lestem, megpróbáltam beazonosítani, hogy pontosan milyen irányból jön, de hiába erőlködtem, csak annyit voltam képes megállapítani, hogy valahonnét a fejem fölül, az emeletről származik. Kimentem a folyosóra, és óvatosan, nehogy elveszítsem a zajt, elindultam fölfelé a lépcsőn. De a korhadt lépcsőfokok megnyikordultak súlyom alatt, és a hangok fölöttem egyszerűen elültek. Mozdulatlanná meredtem. Most mi van? A gondolat, hogy esetleg némcsak én lesek valakit, hanem talán engem is lesnek valahonnét, nem hatott rám éppen nyugtatólag. Nem tudtam, mit tegyek, hiszen akármerre moccanok, akár lefelé, akár fölfelé indulok, ismét zajt csapok. Álltam és vártam, és az a valami, ott fölöttem az emeleten, úgyszintén várt. Egy idő után kezdtem magam nevésségesnek érezni, szinte már szégyelltem óvatosságomat – vagy inkább gyávaságomat –, mert hát mi más várna ott fönt, mint egy foglalatóból kilazult lécdarab vagy egy papírszak, melyet ide-oda csapkod a szél, végtére is az egész épület huzatos, tele van lyukakkal, akár az ementáli sajt.

De ahogy ráléptem a következő lépcsőfokra, a neszezés (néhány tompa csusszanás) ismét fölhangzott az emeleten. Vajon ilyen hangot ad a himbálódzó lécdarab? Vagy egy olajozatlan sarokvas? Tud-e ilyen hangot produkálni a korhadás vagy a vakvéletlen, amely a tárgyakat elrendezi? Tenyerem, amellyel a lépcső korlátjába kapaszkodtam, nyirkossá vált, józan ész ide, józan ész oda, a torkomban éreztem a dobogást, miközben azon igyekeztem, hogy a lehető legcsendesebben – a lépcsőfokok legszélén lépkedve, óvatosan, mint egy lassított filmben – följussak a következő szintre.

És amikor végre följutottam, úgy éreztem, mintha hegyet másztam volna.

Kifújtam magam, majd körülnéztem. Emelet, mint afféle emelet: egy folyosó, amely jó tíz méterrel előttem derékszögben elkanyarodott, követve az épület alakját. Kétoldalt ajtók, és az ajtók között a falakról nedves, nyirkos foszlányokban hámlott le a tapéta, itt-ott még a halványszürke, csíkos mintázatot is ki tudtam venni rajta. Megvártam, amíg ismét meghallottam a zajt (megint az a tompa csusszanás), aztán elindultam a hang irányába.

Óvatosan haladtam, igyekeztem elkerülni a rengeteg szemetet és hulladékot, amely beborította a padlót, és úgy lépkedtem az üres joghurtos poharak meg üvegszilánkok között, mintha csak aknamezőn járnék. A kanyarulat mögött ez már nehezebb feladat volt; ablakok híján ide már csak gyéren szűrődött be némi fény, a levegő is áporodottabb, nyirkosabb lett, a padlón pedig vastag rétegben hevert a falakról lehullott vakolat.

Követtem a hangot, amely egyre közelebről hallatszott.

A következő kanyarulat előtt megálltam. Biztos voltam benne, hogy a hang, bármitől, illetve bárkitől származzon is, onnan ered, néhány lépésnyire tőlem, a kanyar mögül. Lábujjhegyen odaosontam a folyosó sarkához, és kilestem.

De nem láttam semmit. Pedig ott kellett lennie (valaminek), hiszen oly közelről hallottam, úgy tűnt... Már-már csalódást éreztem, amikor eszembe jutott, hogy hát

persze, bizonyára valamelyik közeli szobából ered. Csak oda kell menni és benyitni! No, igen. De egy dolog észrevétlenül belesni egy folyosóra, és megint más nyíltan belépni egy szobába, ahol, ki tudja... Lám-lám, azonkívül, hogy felfedeztem magamban a kukkolót, még gyáva is vagyok. De ez nem volt újdonság a számomra (mármint a gyávaság, hiszen ha nem így lenne, akkor talán már régóta egy lövészárk mélyén kuksolnék, néhány száz kilométerre innét, valamelyik bérces hegység lábánál, vagy egy sötét erdőben, leszállásban egy bokor mögött – ott viszont előbb-utóbb úgymint mindenki gyáva lesz vagy meghal). Így hát végül is egyre megy, állapítottam meg, ezért bátran kiléptem a folyosóra, és benyitottam az első ajtón, amelyik élém került.

A látványtól egy pillanatra elállt a lélegzetem (tényleg ijedős vagyok). Egy öregembert láttam magam előtt, bent a szobában, ahogy egy jókora és minden bizonnyal súlyos ládát igyekezett a szoba egyik végéből átcipelni a másikba. Mint egy lidérces álom... Az arcára pillantottam, kerestem az ismerős vonásokat (mily hamar képes megfutamodni a józan ész!), de persze, hát persze, hogy nem... Ezt az embert én nem ismertem. És a megkönnyebbülés hulláma úgy ömlött szét bennem, mint a tiszta, friss levegő.

Az öreg, aki a ládát cipelte, ugyancsak ráammeresztette a tekintetét. Nem tudnám megmondani, mennyi ideig álltunk így, groteszk módon, ki-ki a maga mozdulatában kimeredve, én fél lábbal a szobában, egyik kezemmel a kilincsen, a másikkal még a levegőben, mintha csak az ajtófélfát szeretném elkapni, ő pedig még mindig meggörnyedve, a láda fölé hajolva, miközben mindkét kezével a fogantyúkat markolta. De nem úgy nézett ki, mint aki megrémült volna tőlem. Inkább meglepődött, de azt is csak egy pillanatra, egészen rövid pillanatra. Aztán tekintete sértődötté, méltatlankodóvá vált.

– Lószart!... – mordult maga elé, és a szó, a maga nyersségével egykettőre viszszabillentett a valóságba.

A jelenség, amellyel akkor szembetaláltam magam, külön figyelmet érdemel: alacsony emberke volt, nálam talán egy fejjel is alacsonyabb, márkás, de elnyűtt tornacipőt hordott, látszott, hogy már nagyon sok láb kitaposta. Halványzöld, itt-ott feldozott viharkabátja legalább négy számmal volt nagyobb a kelleténél, a bokáig leért, a kabát ujját éppen ezért jó néhány hajtással föl kellett tűrnie a karján, hogy kézfeje legalább félig szabadon maradjon. Szája sarkából kialudt cigarettacsonk állt ki, melynek töve beleveszett bozontos, szürke szakállába (egy Marx, szerényebb kiadásban). Fekete, kötött sapkáját, végén egy fél bojttal, mely akár egy félig megrágott alma, fityegett, mélyen a szemébe húzta, de hosszú, fakószínű haja még így is előkunkorodott a sapka pereme alól, hátul pedig egészen a tarkójáig leért.

Amikor kiegyenesedett és felém fordult, valahogy csempének tűnt az egész ember, valahogy minden jobbra dőlt rajta, mint egy naiv gyerekradz figurája. Csak amikor jobban megfigyeltem, akkor vettem észre a jobb kabátzsebéből kiálló flaskó nyakát. Az üveg – amely szemmel láthatólag nem volt üres – az egyik oldalon lehúzta a kabátját, és ennek az egyoldalú súlytöbbletnek köszönhetően tűnt az emberke csempének.

– Szóval te vagy az?

– Mármint, hogy ki?... – kérdeztem vissza meglepetten.

– Hát aki itt lődörög hetek óta! Neked mindenhova be kell dugnod az orrododat?!

Miközben beszélt, a kialudt cigaretta úgy tapadt felső ajkához, mintha csak oda nőtt volna.

– Már megbocsásson – magyarázkodtam (ha valaki rámszól, én azonnal magyarázkodni kezdek, akkor is, ha nem kellene), és beljebb léptem a szobába –, nem volt szándékomban megzavarni...

- Ki mondta, hogy bejöhetsz? Most már mindegy - legyintett, amikor megtorpan-
tam. Aztán féloldalasan rámpillantott, és amikor megszólalt, kegyetlen pálinkaszag
áradt felém: - Mi keresnivalója van egy ilyennek itt? Hát nincs teneked saját lakásod?

- Tulajdonképpen nincs... - vágtam rá őszintén.

- Nem úgy nézel ki, mint akinek ne lenne.

- Miért, hogy nézek ki?

Undorodva végigmért:

- Túlságosan is tiszta vagy.

- Akkor sincs lakásom. Albérletben lakom.

- Egyre megy.

- A feleségemnek erről más a véleménye...

- A tetejébe még nő is vagy. Akkor meg mit csinálsz itt? Unod az asszonyt?

- Tetszik ez a vidék.

Horkantott egyet, megvakarta a nyaka tövét, majd megkérdezte:

- A pusztulás? Neked tetszik a pusztulás?

- Nem mindegyik. De ebben itt, ebben van valami végzetszerű, valami elkerülhet-
etlen. Mint a végítélet szimbóluma...

Alaposan végigmért.

- Vallásos buzgómócsing, mi?

- Nem hinném. Utoljára az esküvőmön voltam templomban. Annak is már öt-
hat éve.

- Hát akkor - állapította meg sóhajtva -, kétségkívül lökött vagy. Kérsz egy
slukkot?

Kivette jobb zsebéből az üveget (a kabát, furcsamód, ettől még nem került rajta
egyensúlyba), meghúzta, becslésem szerint két korttyal legalább háromujjnyit nyelt
magába, aztán letörölte kezével az üveg száját, majd felém nyújtotta.

- Fogd! Csak azt ne mondd, hogy nem iszol!

Nem is mertem mondani. Valahogy nem szerettem volna, ha piperkőcnek néz.
Kezembe vettem az üveget, és úgy, nagylegényesen fölhajtottam.

Világéletemben utáltam a pálinkát. Még a szagát sem bírtam. De az a valami, ami
abban az üvegben volt, hát az túltett minden addigi pálinka-élményemen. Nem mintha
már kóstoltam volna, de azt hiszem, hozzá képest még az etilalkohol is likőrnek számí-
tana. Már az első korty megakadt a torkomon, valahogy utat tévesztett, megmagyaráz-
hatatlan módon a gyomrom helyett az orromban kötött ki, ott aztán lángallobbant,
majd kitört belőlem, mint egy vulkán.

A kisöreg gúnyosan vigyorgott.

- Nem eszik olyan forrón a kását, öcsipöcsi!

Egy jó ideig csak prűszköltem meg köhögtem, mire végre levegőhöz jutottam.

- Mi a ménkű!... Mi volt ez?

Az öreg visszavette az üveget, és büszkén megpaskolta.

- Ez, fiam, elsőrangú vitamin. Magadba döntesz ebből naponta fél litert, és nincs
az a tökök bacilus vagy vírus, amelyik még azután is életben maradna benned.

- Kérdés, hogy utána én életben maradok-e? - dűnnyögtem fintorogva, és igye-
keztem gyorsan és nagyokat nyelni, hogy annak a rohadt akárminek, amibe beleittam,
az utolsó molekulányi ízét is mihamarabb eltüntessem a számból.

- Ne félj, nem halsz bele - kivette szájából a kialudt cigarettát, megpiszkálta a vé-
gét, mint aki meg akar győződni róla, hogy valóban nem ég, aztán így szólt: - Adhatsz
tüzet. Fogadjunk, nem dohányszol...

- De igen, dohányszom.
- Akkor adhatsz cigarettát is.

Kihalásztam a zsebemből a paklit, és megkínáltam. A jobboldali fal mellett, közvetlenül az ajtó mögött egy pricc állt, vagy inkább egy vaságy, amilyeneket a kórházi szobákban lehet látni, rajta néhány rongyos pokróc, az ágy végében egy párna, melynek színét lehetetlen volna leírni. Az ajtóval szemben egy öblös, de szemmel láthatólag használaton kívüli vaskályha trónolt (kivezető cső nélkül), mellette egy faláda, mindenféle limlommal, fölötte, a falon egy kezdetlegesen – vagy inkább hebehurgyán – összeszabált polc, rajta elnyútt borítójú könyvekkel, melyek címszavait onnét, ahol álltam, nem tudtam kibetűzni. Asztal nem volt a szobában. Még egy szék sem. Csak az a hatalmas láda, ott, a szoba közepén. (Ahogy ismét rápillantottam, a régi kalózfilmek jutottak az eszembe: vaspántos, domború fedelű láda volt, amilyenben a kalózvezérek szokták elásni kincseiket a lakatlan szigeteken.)

Közben megborzongtam, mert rájöttem, milyen hideg van benn. Az öreg nagyokat szippantva rágyújtott, a nikotintól sárga hüvelyk- és mutatóujja közé szoritva a cigarettát, jellemzően azokra, akik füstszűrő nélküli cigarettát szívnak. Eszembe jutott, hogy nagyapám is így füstölt, két ujjá közé fogva a csavart dohányt, vigyázva, nehogy a nyállal összeragasztott papír szétváljon.

- Hát a hangárok körül mit kerestél? – kérdezte.
- A hangárok körül?...
- Elég gyakran lődörögtél arra, nem? Kerestél valamit?
- Mit kerestem volna? Hát van ott valami? Csak sétáltam, be-bekukkantottam...
- Fölmásztál az állványokra is?

(Hát ezt meg honnan tudja?)

- Milyen állványokra?

Egy ideig nézett rám, aztán legyintett.

- Csak úgy kérdeztem.

Jó hosszút szippantott a cigarettába, majd átszellemült képpel kifújta a füstöt. – Tudod, te sehogyan sem illesz ide – mondta végül.

- Hova?

- Hát ide – maga köré mutatott.

Aztán az ablakhoz ment, és kifelé intett.

- Látod azt ott?

Mögé léptem, és kipillantottam a mocskos ablaküvegen. A drótkerítés mögött, kissé távolabb, sorakoztak a lakótömbök. Köztük a miénk is, de nem ismertem föl azonnal, ebből a szemszögből még sohasem volt alkalmam szemügyre venni. Ugyanolyan ronda volt és idomtalan, mint a többi. Mintha fordított távcsövön láttam volna az egészet, valahogy távolinak és jelentéktelennek tűnt minden, ami az ablakon, a drótkerítésen kívül volt. Lassan ereszkedni kezdett a köd, és az épületek körvonalai kifakultak, széleik belemosódtak a ritkás fehérségbe.

- Az ott a te világod, látod? Oda való vagy. Nem ide. Ott élnek a rendes emberek. Reggel felkelnek, munkába mennek, délben esznek, éjjel alusznak vagy szeretkeznek, közben autóra, házra spórolnak. Érted, nem?

- Azt hiszem.

- Kutyaseggit értesz te. De ez most nem fontos.

- Akkor mi a fontos?

Tenyerével megpaskolta gyomra tájékát, összevonta a szemöldökét, és megcsóválta a fejét.

- Az éhség - mondta, és jelentőségteljesen rámpillantott bozontos szemöldöke alól. - Most az éhség a legfontosabb. Ma még nem ettem.

Lecsípte a cigaretta paraszát, és ami megmaradt belőle, azt a zsebébe csúsztatta. A kályha melletti ládához lépett, egy ideig kotorászott benne, majd előhúzott egy papírzacskót. Leült vele az ágyra, kipakolta a tartalmát (egy darab kenyeret meg valamit, ami leginkább szárazkolbászra emlékeztetett), és komótosan falatozni kezdett.

- Éhes vagy? - kérdezte kurtán.

- Nem, köszönöm - ráztam meg gyorsan a fejem.

- Annál jobb - vigyorodott el -, amúgy sincs sok.

Leültem a matróládára és rágyújtottam. Fáztam.

- Hideg van itt - állapítottam meg -, nem szokta befűteni a kályhát?

Rámpillantott két falat között, majd így szólt:

- Te magázol engem. Miért magázol engem?

- Azt hittem, úgy illik.

- Mert bolondok vagytok ti, odakint. Az Istent letegezitek, de egymást magázzátok - aztán a kolbászveggel a kályha felé bökött: - Nincs rajta csó, ha nem láttad volna. Hogy fűtsek be? De én különben sem fázom. Le lehet arról szokni, tudod.

Szerettem volna megkérdezni, akkor meg minek a kályha, de aztán mégse tettem. Ehelyett mást kérdeztem.

- Régóta él... élsz itt?

- Ajaj.

- Nincs családod?

- Te aztán kíváncsi vagy, hallod-e?

- Arra gondoltam...

- Hogy ezt is illik megkérdezni, mi? De hogy kielégítem illemkényszeredet, elmondom, hogy nincs.

- Hát ez szomorú.

- Szomorú a lóvalagát. Én bizony nem szomorkodom. Te szomorú lennél, ha nem lenne családod?

- Bizonyára.

- Hát akkor neked ezért van.

- És nem is hiányzik?

- Micsoda?

- Hát... a család. Egy család. Rokonok, barátok, meg ilyenek...

Flegmán vállat vont.

- Nekem sose volt, tehát el sem veszíthettem, így nem is hiányozhat. Az embernek csak az hiányzik, amihez már egyszer hozzászokott. A cigaretta szokott hiányozni. Az nagyon, amikor nincs.

Szájába tömte az utolsó falatot is, majd megtörölte kezét az ágytakaróban.

- Beázik - mondta.

- Micsoda?

- A mennyezet - a plafonra mutatott: - Ott fönt. Amikor esik.

Odanéztem. A mennyezet és a fal szögletében egy jókora sötét folt virított.

- Tényleg.

- Azért viszem arrébb.

- Mit?

- Hát a ládát.

Most a ládára pillantottam, és a fedelén észrevettem egy tenyérnyi nedvesség-foltot.

- Értem - mondtam. - És hová?

- Oda szemközt. A másik sarokba.

Ösztönösen fölpillantottam. Ott is volt egy folt.

- De hát az is beázik.

A kisöreg elkomorodott, majd talpra ugrott, és meglepő fürgeséggel a szemközti sarokba kacsázott. Odaállt a fal mellé és föltekintett.

- Azanyját! - kiáltotta. - Tényleg beázik. Úgy látszik, romlik a szemem.

- Az ott - mutattam az ajtó melletti sarokba -, az nem ázik be.

Átsietett a szobán, és hatalmas viharkabátja, mintha csak a szél kapott volna bele, zizegve lobogott utána. Ott megállt, majd alaposan megszemlélte azt a sarkot is. Közben helyeslően hümmögött néhányat.

- Segítsek?... - kockáztattam meg a kérdést.

Megfordult, a ládára pillantott, aztán rám, majd megint a ládára. Végül vállat vont.

- Ha már úgyis itt vagy. Kapd el a másik végét, csak aztán ki ne purcanj itt nekem!...

Nekigyürkőztünk, ő az egyik végén, én meg a másikon.

Ahogy megemeltem, azt hittem, menten kiszakad a karom. Igaz ugyan, hogy nem vagyok egy izomgyár, és volt már alkalmam megtanulni, hogy ami a legtöbb embernek még elviselhető, az az én kapacitásomnak már sok, de az a láda, amibe belekapaszkoztam, nálamnál jóval sámsonabb ismerőseimnek is megingatta volna az önbizalmát.

De nem csak én passzoltam hamarosan, az öreg is. Néhány lépés után letettük, pontosabban leejtettük terhünket.

- Mi a... mi a szent szar van ebben?! - próbáltam lélegzethez jutni, abban a szobában már másodszor.

A kisöreg, bár maga is fújtatott, mint akit egy farkas kutya kergetett meg, elvigyorgott, és megveregette a láda oldalát.

- Azt mondd... szent szar? - kuncogott, aztán köhögött egyet, majd megint kuncogott. - Ez jó!... Szent szar!... Milyen találó, nem is hinnéd! Mert tudod, ebben a ládában tényleg isteni hulladék van... Szent szar. Hát ez jó!... Na, gyere, végezzünk vele!

Valahogy csak elvonszoltuk a ládát az ajtó mellé. Becsúszattuk a sarokba, majd a kisöreg jobbról-balról szemügyre vette.

- Ez így jó. Nagyon jó.

- Tényleg érdekel, mi van benne.

- Aki kíváncsi, az mindig mellé nyúl.

- Hát ezt a mondást még nem hallottam.

A kisöreg elővette az üveget.

- Persze. Én találtam ki. Kérsz?

Megráztam a fejem.

- Lesz idő, amikor boldog leszel, ha ilyet is ihatsz - mondta.

- Szomorú idők lesznek azok.

- Meghiszem azt. Van még abból a cigarettából?

Volt. Rágyújtottunk, leültünk, az öreg a priccse, én meg a ládára.

Ekkor azt kérte, meséljek neki magamról. Nem hittem, hogy valóban érdekli az életem, valahogy nem hittem abban, hogy bárkit is érdekelne. Lassan már engem sem érdekelt. De azért meséltem. Kissé nagyvonalakban, szinte tőmondatokban adtam elő történetemet, a részletekre nem tértem ki. Beszéltem neki az otthonról, arról a másik világról, a szökésről, meg erről a világról, az itteniéről, és beszéltem a honvágyról, amit sehogy sem találtam meg, hiába kerestem, és a lelkiismeret-furdalásról, amit emiatt éreztem. Közben néha a kisöregre pillantottam a priccsen, és az a gyanúm támadt, hogy nem is igen figyel szavaimra. Inkább a cigaretta parazsát figyelte és a füstkarikákat, amiket ügyesen eregetett maga körül. Csak akkor pillantott rám, amikor szóba került a tenger. Alig észrevehetően bólintott, amikor a tengeren eltöltött éveimről beszéltem, mint aki tudja, mit jelent az, ha valaki elveszít egy tengert, ami nem is volt soha az övé.

- A tenger - mondta tűnődve -, hm, az igen. Az már igen. Azt mondják, a tengerhez mindenki hazatér. Visszahúz, mint az anyaméh. Az eredet.

Fölemelte mutatóujját:

- Az eredet visszahúz.

- Ismered a tengert? - kaptam a szón.

Elmosolyodott. - Melyiket? Mindegyiket ismerem. Én mindegyiknél ott voltam.

Hitetlen tekintetemet látva vállat vont: - Hiszed, nem hiszed, a te bajod - félig elszívott cigarettájáról lecsípte a parazsat, majd a maradékot, akárcsak a jóelőbb, becsúsztatta a zsebébe. - De mondok én neked valamit...

Nem fejezte be. A léptekre, amelyek kintől közeledtek az ajtó felé, egyszerre figyeltünk föl. Valahogy valószerűtlennek tűnt a számomra, hogy rajtunk kívül más is elvetődhet ide. Füleltem, közben az öreg felállt az ágyról, és az ajtóhoz ment.

Kinyitotta, kidugta a fejét, majd kisurrant, becsukva maga mögött az ajtót. Tanácsatlanul ült a lánán. Aztán hangokat hallottam az ajtó mögül, susmogó, elfojtott párbeszédet, majd az ajtó ismét kinyílt, de csak résnyire, és az öreg dugta be rajta a fejét.

- Hány éves vagy?

Meglepetésemben azonnal rávágtam: - Harminc.

Az öreg behúzta maga mögött az ajtót, és a pusmogó párbeszéd tovább folytatódott. Úgy tűnt, mintha a két elfojtott hang vitakozott volna egymással, aztán hűmögés, csettingetés hallatszott. Valaki nagyon kételkedett valamiben.

Ekkor a kisöreg megint bekukkantott az ajtón, elvagyorodott, és ezt kérdezte:

- Szoktál rosszakat álmodni?

Döbbenten néztem rá.

- Hogy jön ez most ide?...

- Szoktál vagy nem szoktál?

- Néha.

- Nagyon csúnyákat?

- Olykor - feleltem kelletlenül.

- Helyes, helyes - bólogatott, majd ismét becsukta maga mögött az ajtót.

A pusmogás tovább folytatódott, de most jobbra csak az egyik hang mondta a magáét. Csak itt-ott szólt közbe egy-egy hűmögés.

A kisöreg harmadszor is bekukkantott.

- Most meg mi van? - kérdeztem kissé ingerülten.

- Amikor kicsi voltál, egészen kicsi, és egyedül voltál a szobában, és a szobában sötét volt, nem féltél? És nem éreztél úgy, hogy van még valaki veled a szobában, akit te nem látsz, de mégis ott van?

Erre már csak pislogni tudtam: – Mi van?...

– Na, ne gatyázz, emlékezz! – sürgetett az öreg. – Így volt, vagy sem?

Fura módon, valóban emlékezni kezdtem. Az érzésre, a szobára, a sötétre, a szorongásra...

– Valami rémlik... azt hiszem, de minek ez a...

– Helyes, helyes – bólogatott elégedetten a kisöreg, majd becsukta az ajtót.

Egy rövid pusmogás, majd az ajtó óvatosan kinyílt, és az öreg lépett be, de nem egyedül.

Aki mögötte jött, hát az sem volt egy mindennapi jelenség. Ugyanolyan alacsony, ugyanolyan öreg fickó lépkedett a nyomában; molyrágta, skót kockás télikabát volt rajta, kék-piros csíkos tréningalsó, kezén rojtos, ujjatlan kesztyű, és fején fekete kalap, amelyet leginkább a vadnyugati filmekben látni, főleg ütközet után.

Immár két kisöreg állt velem szemben, egyik groteszkebb látvány, mint a másik, és mindkettő engem bámult. Ez az utóbbi, az újabb, nem titkolt gyanakvással méricskél, nem is igen jött közelebb hozzám, megállt az ajtó előtt, és onnét figyelt.

Közben fintorgott, mintha kellemetlen szagokat érezne, és látszott rajta, hogy nehezen tud megbékélni a helyzettel.

– Ő a Doki – bökött az újonc felé korábbi ismerősöm, miközben ismét előhúzta az üveget. – Mellesleg, engem Diogenésznek hívnak a haverok.

– Diogenésznek?...

– A névnek nálunk nincs jelentősége. Na, Doki, mi van?

A megnevezett, a Doki, válaszul hümmögött egyet, majd úgy döntött, hogy mégis beljebb jön. Tett néhány lépést felém, közben alaposan végigmért. Ahogy fintorgott, arca számtalan apró ráncba gyűrődött.

Aztán körbesétálta a ládát, amelyen ültem, és úgy vett szemügyre, mintha csak szobor lennék egy kiállításon. Majd így szólt: – Dohányzol?

– Dohányzik! – felelte helyettem azonnal a Diogenész nevű kisöreg. – Van is cigarettája.

Mit volt mit tenni, megint csak elővettem a paklit.

– Most akkor mi van? – kérdeztem sután. – Mi volt az álmaimmal?...

A cigaretta körbejárt, és hamarosan mind a hárman füstöltünk.

Felelet nem érkezett a kérdéseimre, mintha meg sem hallották volna. A Doki leült Diogenész mellé a priccse, és szó nélkül, már-már mélységes áhítattal szívta a cigaretát. És amikor félig elszívták, szinte egyszerre, ugyanazzal a mozdulattal csípték le a végét, és dugták zsebre a megmaradt fél szálat.

– Miért nem szívjátok végig? Inkább itt hagyom a paklit – mondtam, és a csomagot odatettem az ágy szélére.

Diogenész egy mélyet sóhajtott: – Gondolni kell a nehezebb időkre is!... A paklit azért köszönjük.

A Doki ekkor benyúlt kabátzsebébe, és egy zsírfoltos papírcsomagot húzott elő. Ölébe helyezte, és óvatosan kibontotta.

– A huszonnyolcas kukában találtam – mondta fontoskodó hangon Diogenésznek, mintha csak egy titkot árult volna el.

Piskótaszerű kalácsmaradványok kerültek elő a csomagból.

– Az ügyvédék háza előtt, mi? – kérdezte Diogenész, majd miután a Doki bólintott, megcsóválta a fejét: – Ezt a pazarlást!

Aztán fölcippentett egy darabkát, majd bekapta. – Nem rossz. Nincs még négy-napos sem.

A Doki is bekapott egy falatot, aztán némi habozás után odahajolt Diogenészhez, és miközben felém biccentett, így szólt: – Szerinted venne belőle, ha megkínálnám?

Diogenész rápillantott, majd megrázta a fejét.

– Nem hinném – felelte –, annyira még nem éhes.

Szó nélkül befalták a kalácsot, aztán Diogenész kotyvalékával leöblítették a torkukat. Kezdem magam kényelmetlenül érezni. Ilyenkor az ember mindig az órájára pillant.

– Csak nem sietsz? – kérdezte Diogenész, kicsit talán megjátszott csodálkozással.

– Talán igen. Kint már sötétedik...

– Most még ne menj. Mindjárt jön Papa is.

– Kicsoda?

– Hát a Papa – felelte magától értetődő hangon. – Ő is biztosan meg szeretne ismerni.

– De hisz még soha nem látott. Nem is tudhat rólam.

– Annál inkább.

Közben a Doki levette a kalapját, és ekkor láttam, hogy teljesen kopasz. Kezével végigsimított tar fején, majd összekulcsolt kezét ölébe helyezte, és unott képpel bámult valahová a fejem fölé.

És ekkor, mintegy végszóra, ismét léptek hallatszottak a folyosóról. Emlékszem, akaratlanul elnevettem magam, annyira valószínűtlenné tűnt az egész. Diogenész föl-kelt, és minden szó nélkül kiment a folyosóra. Egyedül maradtam a Dokival, aki úgy ült tovább mozdulatlanul a helyén, mintha én ott se lettem volna.

Kintről megint puszogás hallatszott, Diogenész ismét magyarázott valakinek az ajtó előtt. A Doki, mint maga a megtestesült közöny, tudomást sem vett rólam. Aztán Diogenész visszajött, de mondanom sem kell, nem egyedül.

Már meglepődni sem tudtam, amikor megpillantottam a harmadik figurát. Ugyanolyan öreg, ugyanolyan alacsony, és ugyanúgy kifordított szerelésben, mint a társai.

– A Papa – közölte velem Diogenész.

A Papa öltönyt viselt, ami se szürke nem volt, se halványkék, inkább valami a kettő között, bár lehet, hogy valaha valóban kék volt vagy szürke. A nadrág szára a bokájáig se ért, térdén fénylett a kopástól. A kabát ujjja kirojtolódott, és egyik oldalzebe le volt szakítva, a cérnaszálak még ott fityegtek a varrás helyén. A kabát alatt ing meg nyakkendő, egyik rongyosabb és piszkosabb, mint a másik. A Papa mosolygott, miközben odajött hozzám és megveregette a vállam.

– Helló! – mondta.

– Helló – feleltem önkéntelenül. Olcsó, áporodott kölniillat csapott meg.

Egészen rövid túskehaja az égnek meredezett, miközben borostás arcáról egy pilanatra sem tűnt el a mosoly. Ekkor megsimogatta a nyakkendőjét, és mintha mi sem lenne természetesebb, megkérdezte:

– Hogy tetszik a nyakkendőm?

– Már éppen dicsérni akartam – felelte Diogenész. – Milyen finom árnyalata van, tökéletesen illik a kabáthoz.

– Igen, tudom – jegyezte meg önelégült mosollyal a Papa –, tegnap bukkantam rá a hulladékbegyűjtőben. Amilyen jó a szemem, azonnal észrevettem, hogy ez a vörösborfolt, itt, az elején, milyen jól illik a zakóm színéhez. Hja, így van ez, ha valakinek ízlése is van...

A Doki elhúzta a száját.

- Nekem nem tetszik.

A Papa arcáról egy pillanatra leolvadt a mosoly: - Miért kell neked mindent elrontanod?

- Kérsz egy cigarettát? - kérdezte Diogenész.

- Kinek van cigarettája?

- Tőle kaptuk - bökött felém Diogenész.

- Ez igazán rendes tőle.

Leült a többiek mellé a priccse, keresztbe rakta lábait, miközben jobb cipőjének talpa ásítva lefejt. De ez nemigen zavarta. Diogenész elvette az ágy széléről a paklit, amit én tettem oda az előbb, és óvatosan, mintha attól félt volna, hogy megsérti a csomagolást, lehajtotta a cigarettásdoboz tetejét, és a Papa felé nyújtotta. A Papa, nagyon finoman, ujjai hegyével kihúzott egy szálát, és rágyújtott.

- Mellesleg - mondta, miközben a mennyezet felé fújta a füstöt -, még mielőtt elfelejteném, szólni szeretnék, hogy csalhatatlan hírforrásaim megsúgták nekem, miszerint holnap esküvő lesz a Szilfa utcában, a hatvanötös kuka mögötti házban. Nem ártana odatévedni, hisz ahol csurran...

- Ki a soros dézsmaszedő? - kérdezte Diogenész.

- Úgy tudom, a Doki.

A Doki méltatlankodva fölkapta a fejét.

- Tiltakozom. Mégpedig joggal. Emlékeztetni szeretnék benneteket arra, hogy a Vállalkozók Klubjának múlt havi báljáról én hoztam nektek azt a rengeteg maradékot, amiből még harmadnap is megtömték a hasatokat. Ezzel szemben - és anélkül, hogy ránézett volna, a Papára bökött mutatóujjával -, ő már jó ideje nem hozott nekünk semmit.

- Tévedés - ingatta a fejét a Papa, és benyúlt egyetlen kabátzsebébe -, ma is hoztam nektek valamit.

Egy fél tábla csokoládét húzott elő.

- Vagy ez talán semmi?

A Doki dacosan főszege az állát.

- Hát ez is valami? És hol a másik fele?

- Hogyhogy hol? - értetlenkedett a Papa. - Hát annak a maradéknak, amit te a Klubból hoztál, vajon hol maradt a hiányzó fele? Megette, aki eldobta.

A Doki egy futó pillantást vetett a csokoládéra, majd határozottan kijelentette: - A csomagolása tiszta, szinte új. Ezt te nem úgy szedted föl, hanem az áruházból loptad. Valld be!

- Még hogy én loptam?...

- ...És aztán megetted a felét. Önző alak vagy, tudod?

- Na de, Doki...

- Muszáj nektek örökké veszekednetek? - szólt rájuk Diogenész.

- Mi nem veszekszünk.

- Így van. Ő veszekszik mindig énvelem.

- Önző alak.

- Fölfújt hólyag.

- Piperkőc.

Most már tényleg menni akartam, nem is az idő sürgetett annyira, inkább csak szabadulni szerettem volna mielőbb ebből a félnótás gyülekezetből.

- Ne menj még - szólt rám Diogenész, amikor fölálltam. - Hiszen még nem is meséltél.

- Így igaz - vágta rá a Papa. - Még nem is meséltél. Kérsz egy kis csokoládét?

Diogenész leintette.

- Ő még csak akkor eszik, amikor éhes.

- Az ember akkor egyen, amikor van mit! - közölte szigorúan a Doki.

- Ő ezt még nem tudja.

- Minél előbb megtanulja, annál jobb.

- A saját érdekében - bólogatott a Papa.

- Csakis.

Diogenész megcsóválta a fejét.

- Túlságosan szigorúak vagytok. Miért akarjátok megijeszteni? - aztán elvigyogrodott, és felém nyújtotta az üveget: - Na, csak még egy kortyot, a kedvemért!

Úgy gondoltam, ha engedek, előbb szabadulok. Elvettem az üveget, és ittam egy kortyot. Ez alkalommal óvatosabb voltam, így simán lecsúszott a torkomon. Érdekes mód, nem is tűnt olyan undorítósnak, mint először.

- És most mesélj - biztatott Diogenész, majd megfogta a karomat, és visszaülte-tett a ládára.

- De hát mit meséljek?

- Bármit - vonta meg a vállát. - Például arról, mit szoktál csinálni? Miből élsz?

- Kit érdekel ez...

- Ó, minket nagyon! - erősködött Diogenész, majd maga is meghúzta az üveget.

- Igaz, barátaim?

A Papa buzgón bólogatott, miközben tömte magába a csokoládét, a Doki pedig flegmán vállat vont. Nem tűnt valami egyértelműnek ez az érdeklődés. Mivel föltételeztem, amúgy sem értenek majd belőle sokat, hát megemlítettem nekik Samuel Kramert, az ösztöndíjat, a kutatómunkát, meg hogy mennyire unom az egészzet.

- Nagyon érdekes - jegyezte meg a Papa. - És ki volt ez a... hogyishívják, Krampert?...

- Kráter! - javította ki a Doki nagyképpén. - Sámuel Kráter, hát süket vagy? Szépen mondta.

- Samuel Kramer. Egy vándordiák - magyaráztam. - A XVII. század elején, pontosan 1628-ban indult el Hollandiába, azzal a nem titkolt céllal, hogy tanult ember váljék belőle. Akkoriban, tudjátok, mindenki tanult ember akart lenni... Apja félig-meddig polgáriassult kisnemes volt, aki, talán egyre fogyatkozó vagyonát szem előtt tartva, támogatta fia tanulmányait, ebben látva annak érvényesülési lehetőségét. Szóval, ez a Kramer végigutazta Európát, szinte valamennyi korabeli nagyvárosban megfordult, és minden állomásáról rendszeresen írt haza apjának, pontosabban a húgának, mivel úgy tűnik, apja nemigen értett a betűvetéshez...

- Hát olyan buta volt? - kérdezte a Papa.

- Akkoriban csak kevesen tudtak írni-olvasni - magyaráztam, és úgy éreztem magam, mintha egy kiegészítő iskolában tartanék pótórát. - De most nem erről van szó. Hogy is mondjam...

- Kérsz egy kortyot?

- Nem bánom...

Harmadszorra már egészen elviselhető íze volt.

- Szóval, ez a Kramer rendszeresen írt haza, de mert akkor az volt a divat, latinul írt...

- Te is tudsz latinul? - kérdezte a Papa ámulva.

- Hát persze, hogy tud - oktatta ki a Doki. - Másképp hogyan tudná elolvasni a leveleket?

- Sajnos én nem tudok - feleltem, és már-már szégyenkeztem tudatlanságom miatt. - Tulajdonképpen ezt a munkát nem egyedül csinálom, hanem egy barátommal. Ő tud latinul. Lefordítja a szöveget, én meg beszerkesztem, számítógépre viszem, jegyzeteket készítek stb... Neki köszönhetem ezt a munkát is. Szóval, ezek a levelek nagyon érdekesek, sok mindent elárulnak a korról, amelyben keletkeztek, a szerzőjükről, meg ilyesmi. De aztán, néhány hónappal azután, hogy megérkezett Amszterdamba...

- Igyál még egy kortyot.

- Na, jó... - azon kaptam magam, hogy egyre nagyobb kedvvel mesélek. Talán az ital tette nem tudom.

- Ó, Amszterdam - sóhajtott a Papa. - Az utcákat behálózó csatornák, a csendben tovasikló hajók, nyáron a szilfák és hársak lombjai szétterülnek a víztükör fölött...

A Doki elhúzta a száját.

- Meg az a bűz! Halszag. Ordítózó kofák a stégeken...

- Nahát - mondtam -, tényleg ilyen lehetett akkoriban.

- De mi volt aztán? - kérdezte Diogenész, és közelebb hajolt.

- Miután?

- Te mondtad, hogy néhány hónappal azután, hogy megérkezett Amszterdamba... Mi volt azután?

- Ja. Eltűnt. Egyszerűen nyoma veszett - megdörzsöltem a szemem, mert a szobában már ködként gomolygott a dohányfüst.

- Eltűnt? - csodálkozott a Papa, és a füstfelhőn át úgy láttam, mintha arca szabályosan megnyúlt volna.

- Igen - feleltem -, néhány levél még érkezett tőle, melyekben beszámol az egyetemen töltött első hónapjairól, leírja a tanárokat, akiket már megismert, és akik már följegyezték nevüket az emlékkönyvébe, aztán semmi. Semmi. Se híre, se hamva. Mint akit a föld nyelt el.

- Döbbenetes!

- Hát, valóban úgy tűnik - adtam vissza negyedszer is az üveget Diogenésznek. - Nem tudjuk, mi történt vele. Lehet, hogy egyszerűen csak továbbállt, másik városba, és új életet kezdett, mondjuk, egy fiatal flamand menyecske oldalán. Talán meg akart szakítani minden kapcsolatot az otthoniakkal, vagy elvitte egy járvány, esetleg egy sötét, holdtalan éjszakán valamelyik mellékutcában megtámadták, kifosztották és leszúrták... Ha regényt írnék róla, talán így tennék pontot a végére.

- Szörnyű!

- Mit szörnyülködsz, Papa? - vont a vállát a Doki. - Akkoriban így volt ez. Az ember sétált az utcán, ment, ment, egyszerűen csak: puttyl, kés a hátába, és annyi neki! Már nem is volt. Add ide azt az üveget!...

- Miért nem maradsz még? - kérdezte Diogenész, amikor felálltam a ládáról. - Mesélj még egy kicsit...

Szabadkoztam, hogy most már igazán mennem kell, ami igaz is volt, hiszen az esti gyerekfürdetésről sosem szoktam lemaradni. Meg aztán éreztem, hogy az ital is kissé a fejembe szállt, és a szoba áporodott, dohányszagú levegőjében már a rosszulletet kerülggett.

A Doki és a Papa tovább vitatkoztak valamin, miközben az ajtó felé indultam, talán észre sem vették, hogy távozem, csak Diogenész kelt föl a priccscről.

Már a folyosón voltam, amikor utánam szólt az ajtóból: – Ugye eljössz máskor is?!

Nem tudom, mit feleltem vissza, ha egyáltalán feleltem bármit is, a fejemben nem szűnt a zsongás, és minden maradék józanságomat össze kellett szednem ahhoz, hogy a sötét, omladékkal teli folyosóról lebotorkáljak a földszintre.

Ahogy kiléptem a Főépületből, a nyirkos, hideg levegő gyógyírként hatott rám. Néhány percig mozdulatlanul álltam, csak lélegeztem nagyokat, mint a bűvár, aki sokáig volt víz alatt. Ködös, decemberi eső szemerkélt.

Amikor túljutottam a drótkerítésen és sikeresen átevickéltem az árkon, egy pillanatra megfordultam. A főépület már szinte nem is látszott, csak egy sötét folt a helyén, mintha maga az éjszaka sűrűsödött volna össze egy pontban. Aztán elindultam haza, és a lakótelep háztömbjei a sárgán pislogó ablakokkal úgy bukkantak elő a ködből, mint egy álomból.

BERNÁTH CSABA: SZILÁGYSÁGI ÖREG PORTA